

Betænkning

om

Beskikkelse af forsvarer under efterforskningen

Afgivet af det af
justitsministeriet den 16. januar 1968
nedsatte udvalg

2

BETÆNKNING NR. 830

1977

ISBN 87-503-2427-6
Stougaard Jensen/København
Ju 00-51-bet.

INDHOLD

	side
Udvalgets nedsættelse og hidtidige arbejde	5
Gældende ret	7
Spørgsmålets baggrund	9
Litteratur. Fremmed, ret	13
Udvalgets overvejelser	17
Udvalgets lovudkast	25
Bemærkninger til lovudkastet	26
Bilag	29

UDVALGETS NEDSÆTTELSE OG HJORTIDIGE ARBEJDE

Den 16. januar 1968 nedsatte justitsministeriet udvalget med den opgave at gennemgå og fremkomme med forslag til revision af bestemmelserne i retsplejelovens 4. bog, 2. og 3. afsnit. Ved skrivelsen af 12. september 1968 anmodede justitsministeriet udvalget om tillige at behandle reglerne i retsplejelovens kapitel 93 a om oprejsning i anledning af strafferetlig forfølgning. Endvidere har ministeriet ved skrivelse af 23. oktober 1975 anmodet udvalget om at behandle reglerne i retsplejelovens §§ 731 og 732 med henblik på beskikkelse af forsvarer under efterforskningen.

Udvalget fik følgende sammensætning:

Landsdommer Povl Hansen (formand)
Retspræsident E. Caspersen
Højesteretssagfører Mogens Christensen
Politimester Erik Christensen
Rigsadvokat Per Lindegaard
Landsdommer Frank Poulsen
Politimester A.V. Sørensen

Som sekretær for udvalget fungerede byretsdommer lb Dalgas Rasmussen.

Efter afgivelse af delbetænkningen om anholdelse og varetægt ønskede E. Caspersen og Frank Poulsen at udtræde. I deres sted udpegedes den 21. november 1974 henholdsvis byretsdommer lb Dalgas Rasmussen, der samtidig fratrådte som udvalgets sekretær, og kontorchef (nu politimester) Tage Bækgård. Tage Bækgård afløstes den 8. december 1976 af kontorchef (nu byretsdommer) Leif Sørensen.

Som sekretær udpegedes lektor (nu professor) Hans Gammeltoft-Hansen.

Udvalget har indtil afgivelsen af denne betænkning afholdt 89 møder.

Den 27. september 1971 afgav udvalget delbetænkning om efterforskning i straffesager m.v. (betænkning 622/1971). I delbetænk-

ningen foretog udvalget en almindelig gennemgang af reglerne i retsplejeloven kapitlerne 70, 74 og 75. Samtidig behandlede spørgsmålene om børns og unge menneskers stilling i straffesager og om klager over politiet. Spørgsmålet om klager over politiet er nu løst ved lov nr. 325 af 13. juni 1973, der i retsplejeloven har indført kapitel 93 b (§§ 1019-1019 n) om undersøgelse af klager over politiet.

Den 10. oktober 1974 afgav udvalget delbetænkning om anholdelse og varetægt (betænkning 728/1974). I denne delbetænkning foretog udvalget en gennemgang af bestemmelserne i retsplejeloven kapitlerne 71 og 72 samt § 1002, stk. 1 og 2, og §§ 1003-1005 i kapitel 90.

Den 10. december 1976 afgav udvalget delbetænkning om erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning (betænkning 801/1977). Udvalget foretog her en gennemgang af bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 93 a (§§ 1018 a - 1018 m) samt færdselslovens § 133.

I nærværende betænkning behandles reglerne om forsvarerbeskikkelse under efterforskningen (retsplejeloven §§ 731 og 732).

Det er udvalgets hensigt efter afgivelsen af denne delbetænkning at fortsætte gennemgangen af de særlige tvangsmidler under efterforskningen i straffesager: Besigtigelse (kapitel 67), beslaglæggelse og telefonaflytning (kapitel 68), ransagning (kapitel 69), beslaglæggelse af sigtedes formue m.v. (kapitel 73) og personundersøgelser (kapitel 73 a).

København., den 31. oktober 1977.

Povl Hansen Erik Christensen Mogens Christensen

Per Lindegaard Ib Dalgas Rasmussen

A.V. Sørensen Leif Sørensen

Hans Gammeltoft-Hansen

GÆLDENDE RET

De nuværende bestemmelser om beskikkelse af forsvarer under efterforskningen findes i retsplejeloven §§ 731 og 732.

I § 731 opregnes en række særlige tilfælde, hvor beskikkelse skal finde sted forud for tiltalerejsning (eller forundersøgelse). Fælles for de anførte situationer er, at de er knyttet til bestemte indenretlige efterforskningsskridt.

Ifølge litra a) skal beskikkelse således finde sted, såfremt retten har besluttet, at sigtede skal undergives varetægt. Litra b) omfatter forskellige former for foregreben bevisførelse for retten, såsom afhøring af vidner, besigtigelse eller afgivelse af syn og skøn. Dog bør den pågældende retshandling ikke udsættes i afventen af en forsvarers tilstedeværelse, dersom der er risiko for, at beviset dermed vil forspildes. En foregreben afhøring af sigtede fordrer efter litra h) forsvarerbeskikkelse, såfremt den skal foregå for lukkede døre, jfr. retsplejeloven § 29, stk. 2 og stk. 4, nr. 1.

Ved siden af disse obligatoriske beskikkelsesgrunde indeholder § 732 en generelt formuleret hjemmel til efter rettens skøn at beskikke forsvarer, "såvel før som efter at tiltale er rejst". Betingelsen herfor er, at retten under hensyn til sagens beskaffenhed finder medvirken af en forsvarer nødvendig, og at den sigtede ikke selv møder med en (valgt) forsvarer.

I praksis er hovedanvendelsesområdet for § 732 beskikkelse efter tilbud herom til sigtede i visse politisager, selv om den forventede sanktion ikke overstiger bøde eller hæfte (cfr. § 731, stk. 1, litra e); som eksempler kan nævnes sager om dusør i leje-forhold, sager om hasardspil og lignende samt visse indviklede skattesager. Sådan beskikkelse sker som regel ved eller umiddelbart før domsforhandlingen. Endvidere anvendes § 732 ved forundersøgelser samt enkelte steder ved de særlige retsmøder, der afholdes i medfør af retsplejeloven § 723 a ved meddelelse af tiltalefrafald

på vilkår. Derimod finder § 732 så at sige ikke anvendelse under selve efterforskningen, med undtagelse af den udbredte praksis, hvorefter forsvarerbeskikkelse i arrestantsager finder sted straks ved sigtedes fremstilling i grundlovsforhør. Den i § 731, litra a), anførte hjemmel omfatter som nævnt først beskikkelse, når - og såfremt - beslutning om varetægt er truffet.

Særlige regler om forsvarerbeskikkelse under efterforskningslignende undersøgelser findes for så vidt angår udleveringssager (lov nr. 27/1960, § 12, og lov nr. 249/1967, § 14).

SPØRGSMÅLETS BAGGRUND

I betænkning om efterforskning i straffesager m.v. (622/1971) fremsatte udvalget en række forslag til styrkelse af forsvarerens stilling på efterforskningsstadiet, således, at det processuelle partsprincip i videre omfang end hidtil kunne siges at karakterisere også denne første fase af strafforfølgingen. Om den praktiske virkning af disse forslag bemærkedes det (betænkningen, s. 11), at da der efter de gældende regler oftest kun vil være beskikket forsvarer på efterforskningsstadiet, såfremt sigtede er fængslet, vil ændringsforslagene i det væsentlige være af betydning i arrestantsager, hvor de efter udvalgets opfattelse også måtte anses for mest påkrævede. Udvalget fandt dog, at forsvarerens deltagelse i sagens behandling allerede under efterforskningen også i visse andre sagskategorier kan være ønskelig, især hvor sigtede nægter sig skyldig, eller hvor der er tale om indviklede faktiske eller retlige spørgsmål. I sådanne sager kan der være et særligt behov for at give forsvareren mulighed for at koordinere sine ønsker om yderligere efterforskning med politiets efterforskning, ligesom forsvareren opfordres til i god tid at overveje, hvilke foranstaltninger han bør begære af hensyn til sin klient. På denne baggrund tilkendegav udvalget som sin opfattelse, at spørgsmålet om beskikkelse i videre omfang af forsvarer på efterforskningsstadiet bør tages op til overvejelse.

I en udtalelse af S. oktober 1975 om betænkningen erklærede Advokatrådet sig enig i, at dette spørgsmål bør tages op til overvejelse. Rådet går bl.a. ind for, at der gennemføres en ordning, som muliggør beskikkelse umiddelbart efter, at sigtede er anholdt. Rådet peger på, at en sådan fremgangsmåde kan rejse visse praktiske spørgsmål, men finder, at de kan løses ved smidighed og samarbejdsvilje fra politiets og advokaternes side. Den ordning, der anbefales, går i det væsentlige ud på, at politiet - uden at afvente rettens beskikkelse - tilkalder en forsvarer fra en form for

advokatvagt, der etableres med mulighed for hurtig advokatudrykning til de forskellige afhøringssteder.

På denne baggrund anmodede justitsministeriet ved skrivelse af 23. oktober 1975 (gengivet som bilag) udvalget om at overveje spørgsmålet om beskikkelse i videre omfang af forsvarere på efterforskningsstadiet og eventuelt fremkomme med forslag til en ændring af de gældende regler herom. - Justitsministeriet har tillige i bemærkningerne til de fremsatte forslag om ændring af retsplejelovens regler om efterforskning, anholdelse og varetægt m.v. (senest forslag af 3. marts 1977, FT 1976-77 A, sp. 14) omtalt spørgsmålet.

Udvalgets medlemmer har gennem drøftelser i vinteren 1976-77 med repræsentanter for Advokatrådet og for de beskikkede forsvarere fået uddybet advokaternes syn på det praktiske behov for forsvarerbistand i efterforskningsfasen. - Generelt gives der udtryk for, at der i mange tilfælde er behov for en sådan bistand i visse sager og sagskategorier. Undertiden vil forsvareren ved at følge efterforskningen have mulighed for at påvirke dens indhold og retning. Endvidere antages det, at en tidlig indsats fra forsvarerens side i visse tilfælde vil kunne få indflydelse på den retlige vurdering i en for sigtede gunstig retning. Der tænkes herved navnlig på sager af indviklet karakter. Nogen præcis afgrænsning af denne sagsgruppe er ikke givet fra advokaternes side; men som eksempler anføres grovere berigelsesforbrydelser - især bedrageri, underslæb og indviklede skattesager - samt anden alvorlig økonomisk kriminalitet af teknisk set kompliceret art. Endelig nævnes som en speciel gruppe blufærdighedskrænkelser mod børn.

Særlig for så vidt angår arrestantsager fremhæver flere advokater, at en forsvarer alligevel indtræder i disse sager senest 24 timer efter anholdelsen, forudsat at beskikkelse gøres obligatorisk allerede fra fremstillingen i grundlovsforhøret., - Den overvejende opfattelse blandt de advokater, der har deltaget i drøftelserne, er dog, at der er et behov for forsvarerbeskikkelse så tidligt som muligt ved den alvorligste kriminalitet (drab, grovere vold, voldtægt, røveri samt overtrædelser af en række bestemmelser i straffeloven kapitel 12-13).

De fleste blandt de adspurgte advokater ser en særlig fordel ved forsvarerens tilstedeværelse under afhøringer af sigtede. Ud over de ovennævnte muligheder vil forsvareren kunne yde sigtede en

personlig og moralsk bistand. Af nogle advokater fremhæves det endvidere, at forsvareren vil kunne påse, at den sigtede under de indledende afhøringer, hvor han oftest vil være ude af balance, ikke afgiver udtalelser, hvis rækkevidde er uoverskuelig for ham selv; også modvirken af illoyal fremfærd fra politiets side nævnes. - Værdien af, at forsvareren er til stede ved politiets afhøringer, er dog efter nogle advokaters opfattelse ikke utvivlsom. Forsvareren kan utilsigtet komme til at virke som en slags garant for afhøringernes resultat, således som det nedfældes i rapporterne; men samtidig vil forsvareren sjældent have mulighed for at påvirke afhøringernes udfald i en sådan grad, at hans tilstedeværelse medfører praktiske resultater. Afhøringerne vil under alle omstændigheder foregå i det væsentlige på politiets præmisser, mens efterforskningen løbende foregår. Der vil derfor fortsat være behov for efterfølgende under domsforhandlingen at kunne forholde sig kritisk til politiets efterforskningsarbejde og dets resultater. Men friheden til at øve sådan kritik begrænses i nogen måde, dersom forsvareren selv har medvirket ved væsentlige dele af efterforskningen.

Til fordel for beskikkelse under efterforskningen fremhæves det, at en hjemmel hertil vil danne grundlag for en social ligestilling i forhold til den forholdsvis lille gruppe af sigtede, der er i stand til at skaffe sig privat advokatbistand i denne fase.

Flere af udtalelserne beskæftiger sig med spørgsmålet om, hvorvidt beskikkelse kun bør være hjemlet, hvor sigtelsen omfatter kriminalitet af en vis grovhed udtrykt ved strafferammens maximum. Der er dog overvejende enighed om, at det i højere grad er kriminalitetens art end dens grovhed, der kan indicere tidlig forsvarerbeskikkelse.

Om selve fremgangsmåden ved tilkaldelse af forsvarer nævner flere advokater at have gode erfaringer med en ordning, hvorefter der lejlighedsvis sker telefonisk tilkaldelse fra dommerkontoret. Andre peger på, at tilkaldelsen mest hensigtsmæssigt må ske ved politiets foranstaltning, således at spørgsmålet senere (eventuelt dagen efter) kan forelægges retten med henblik på en egentlig beskikkelse.

Om de praktiske konsekvenser i henseende til en forøgelse af antallet af forsvarere hersker der uenighed blandt de adspurgte

advokater. Enkelte mener, at forsvarerbistand ved afhøringer i en række sagskategorier må medføre en meget betydelig udvidelse af antallet af vagthavende forsvarere. Andre er af den opfattelse, at der kun behøver at blive tale om ganske beskedne forøgelse af be- mandingen. -- I øvrigt hersker der enighed om, at de mulige prakti- ske vanskeligheder ikke bør hindre gennemførelsen af en udvidet beskikkelsesordning.

LITTERATUR. FREMMED RET

Allerede ifølge landskabslovene var det tilladt at benytte procesfuldmægtige; derimod trådte tanken om en offentlig beskikkelse af processuel bistand ("gode og retfærdige fortalere") først frem i Christian II's lovgivning. En mere systematisk udbygning af beskikkelsesmuligheden gennemførtes i det 18. århundrede, især ved en række reskripter og anordninger i 1730'erne.

I de procesordninger, som fra midten af det 19. århundrede lagde anklageprincippet til grund, måtte forsvarerinstitutionen udgøre et nødvendigt og væsentligt led i selve processens opbygning, i hvert fald fra det øjeblik anklagen er rejst. Herom hed det i den danske retsplejelovs forarbejder (1875-motiverne s. 38, sp. 1): "Anklageprincippet kræver med ufravigelig Nødvendighed, at den Sigtede faar fuld og fri Adgang til Forsvar og til Benyttelse derved af den Bistand, han finder fornøden. Yderligere Udvikling herom vil ikke behøves". Om perioden forud for tiltale-rejsningen siges det derimod (l.c., sp. 2): "Medens den Sigtedes Ret til at benytte Forsvarer, efter at Anklage er rejst, staar fast at det er et i den nyere Tid meget omtvistet Spørgsmaal, om og i hvilken Udstrækning der bør indrømmes den Sigtede Adgang til at benytte Forsvarer allerede under Forundersøgelsen".

Det beslægtede spørgsmål om forsvarermedvirken allerede under efterforskningen drøftes ikke i retsplejelovens forarbejder. Derimod findes der en række bidrag til denne diskussion i den danske, juridiske litteratur fra tiden efter retsplejeloven.

Det vægtigste indlæg om spørgsmålet kom fra Hurwitz, som i sine fremstillinger af Den Danske Strafferetspleje pegede på, at strafferetsplejereformen af 1936 - hvorved domsmandsinstitutionen og bevisumiddelbarheden indførtes, og sagsforberedelsen dermed blev gjort overvejende udenretlig - indebar en praktisk svækkelse af de gældende regler om forsvarerbeskikkelse før tiltalerejsning. Hurwitz fandt ikke en sådan svækkelse velbegrundet og udtalte i den forbindelse: "Overhovedet må det sikkert ud fra praktiske er-

faringer erkendes, at forsvaret har sine vigtigste opgaver på sagens forberedende stadium, hvad enten der her finder en formelig bevisførelse sted eller ej. Det er ved sagens begyndelse, at sigtede har mest brug for forsvarerens bistand både som juridisk vejleder og som hjælper til at fremdrage relevante oplysninger til gunst for sigtede. Retsplejelovens ordning kan efter det anførte ikke anses for rationel. Dens uheldige konsekvenser må afbødes ved anvendelse af den fakultative forsvarerbeskikkelse i henhold til § 732" (1. udg., 1940, s. 231). Lignende betragtninger havde Hurwitz fremsat i UfR 1936 B, s. 300 (med henvisninger i note 24), samt i De Nordiska Kriminalistföreningarnas Årsbok 1937, s. 196 f. - Tilsvarende synspunkter fremsattes af Hoff (Juristen 1938, s. 150 f).

I beretning fra Advokatrådets forsvarerudvalg af 1966 (Advokatbladet 1968, s. 122 f) omtales spørgsmålet, såvel med henblik på forsvarerens almindelige muligheder for at påvirke efterforskningen som i henseende til tidligere beskikkelse: "I sager af større omfang med langvarig og omfattende efterforskning, forekommer det ofte meget uheldigt, at forsvaret ikke har større mulighed for at gribe ind under selve efterforskningen, der ikke sjældent bliver en meget mere afgørende fase i sagsbehandlingen end sagens foretagelse i retten ... Er den sigtede ikke fængslet ville det utvivlsomt ofte være af stor værdi, om der, når efterforskningen var afsluttet - eller endnu før - kunne beskikkes sigtede en forsvarer, der kunne gennemgå alt det foreliggende og eventuelt foranledige yderligere efterforskningsskridt foretaget og yderligere materiale tilvejebragt, inden tiltalespørgsmålet blev afgjort".

I "Lærebog i den danske Strafferetspleje" (1968) fremhæver Koktvedgaard, at det må anses for både det rigtigste og det mest praktiske at beskikke forsvarer på et så tidligt tidspunkt under strafforfølgningen som muligt.

Fremmed ret. Udvalget har foretaget mindre undersøgelser vedrørende forsvarerbeskikkelse i Norge, Sverige, Vesttyskland og Holland.

I de nævnte lande sker der i et vist omfang forsvarerbeskikkelse under efterforskningen. I Norge, Sverige og Vesttyskland er

beskikkelsesgrundene i det væsentlige ensartet udformet. ' Det drejer sig om grovheden af den påsigtede kriminalitet, særlige komplikationer af faktisk eller retlig art, mulighed for særligt indgribende retsfølger; hertil føjer sig særlige forhold i forbindelse med sigtedes person (alder, intelligensniveau, psykisk status, eller andet, der hindrer ham i selv at varetage sit tarv under efterforskningen på tilfredsstillende måde).

Beskikkelse sker i Norge og Vesttyskland efter en fakultativ regel. Selv om den tilsvarende bestemmelse i svensk ret i formen er obligatorisk, er bestemmelsens nærmere indhold af en så udpræget skønsmæssig karakter, at den obligatoriske form næppe gør nogen praktisk forskel.

En særlig regel vedrørende fremgangsmåden findes i svensk ret, hvorefter en person, mod hvem en bestemt mistanke for forbrydelse (brott) rettes, skal underrettes om sin ret til at vælge eller få beskikket en forsvarer under den videre efterforskning (Förundersökningskungörelse, 12 §). Bestemmelsen har dog mange og væsentlige undtagelser. Den gælder således ikke, såfremt sigtelser kun omfatter kriminalitet, der kun kan medføre bødestraf, ej heller ved forseelser, visse procesforbrydelser, tjenesteforbrydelser begået af ministre og de øverste embedsmænd samt visse andre tjenesteforbrydelser af mindre alvorlig beskaffenhed (jfr. Rättegångsbalk, 2:5 kap. 22 §). Endvidere falder de særlige forelægsordninger, hvorved en række mindre forseelser kan afgøres summarisk og udenretligt, uden for bestemmelsens anvendelsesområde; disse ordninger har - ligesom i Danmark - stor praktisk udbredelse. - I praksis udnytter sigtede i det væsentlige kun sin ret i sager, der omfatter alvorlig kriminalitet.

I Holland findes et særligt system, som påkalder sig interesse i den aktuelle diskussion her i landet. Ved anholdelse (der normalt besluttet af anklagemyndigheden, og som i alt kan udstrækkes til ca. fire døgn, jfr. betænkning 728/1974, s. 79), sker der tilkaldelse og beskikkelse af en forsvarer. Anklagemyndigheden skal straks efter anholdelsen underrette en forsvarervagt, der er etableret blandt de beneficerede advokater i hver enkelt underretskreds. Meddelelsen sker telefonisk; og dersom ingen forsvarer på denne måde stilles til rådighed, skal anklagemyndigheden under-

x) Jfr. Straffeprocessloven., §§ 100 og 102; Rättegångsbalk, 21 kap. 3 §; Strafprozessordnung §§ 140 og 141.

rette retten, som derefter straks beskikker en bestemt *forsvarer*. Det påhviler forsvareren så hurtigt som muligt at træde i forbindelse med den anholdte.

Ud over denne særlige beskikkelse for anholdte, kan forsvarer stilles til rådighed i andre tilfælde, hvor sigtede er frihedsberøvet, samt inden for rammerne af retshjælpen for mindrebedømte.

Med hensyn til direkte forsvarermedvirken ved udenretlige afhøringer er retstilstanden i Sverige og Holland den, at forsvareren kan være til stede, såfremt det kan ske uden skade for efterforskningen (spørgsmålet synes dog ikke ganske afklaret i hollandsk ret). I Norge og Vesttyskland kan sigtede ikke formelt stille krav om tilstedeværelse af en advokat; men han kan sætte det som vilkår for overhovedet at udtale sig.

UDVALGETS OVERVEJELSER

Udvalget har gjort spørgsmålet om forsvarerbeskikkelse i arrestantsager til genstand for særlige overvejelser.

Efter gældende ret vil forsvarerbeskikkelse i disse sager ske senest, når retten afsiger kendelse om varetægt. Teoretisk kan der således hengå lidt mere end et døgn (i tilfælde af opretholdt anholdelse endda fire døgn) efter anholdelsen, før forsvarerbeskikkelse finder sted. Efter udbredt praksis vil beskikkelse dog ofte finde sted allerede i forbindelse med sigtedes fremstilling i grundlovsforhør.

Udvalget har tidligere (se betænkning om anholdelse og varetægt (728/1974), s. 4o f, 66 og 74) peget på det ønskelige i, at sigtede har bistand af en forsvarer fra påbegyndelsen af grundlovsforhøret. Af praktiske grunde fandt man det dog hensigtsmæssigt at åbne mulighed for, at retsmødet undtagelsesvis kan foregå uden tilstedeværelse af en forsvarer. Dette forbehold finder udvalget nu bør vige til fordel for en obligatorisk regel, der sikrer den frihedsberøvede sigtede forsvarerbistand senest 24 timer efter anholdelsen. - Udvalget forudsætter herved, at ordene "såvidt muligt" udgår af det den 3. marts 1977 fremsatte forslag til retsplejeloven § 764, stk. 3.

En regel om obligatorisk forsvarerbeskikkelse ved fremstilling i grundlovsforhør rykker i forhold til gældende ret beskikkelsestidspunktet noget nærmere anholdelsen. Beskikkelse finder sted, uanset om udfaldet bliver løsladelse, opretholdt anholdelse eller varetægt, og det sikrer, at forsvareren får mulighed for at påvirke resultatet af retsmødet. Udvalget forudsætter imidlertid, at den første kontakt mellem sigtede og forsvareren normalt etableres på et endnu tidligere tidspunkt. I den ovennævnte betænkning (728/1974), s. 4o f, har udvalget fremhævet, at sigtede ofte kan have behov for bistand ikke blot under selve retsmødet, men til lige forinden mødet. Også for forsvareren kan det være af væsent-

lig betydning for tilrettelæggelsen af forsvaret at have talt med den sigtede inden retsmødet. Forsvareren bør derfor underrettes i så god tid., at han kan få lejlighed til at tale ned den sigtede og gennemse rapportmateriale m.v.

Selv om udvalget - som anført i betænkningen s. 41 - ikke tidligere anså disse spørgsmål for egnede til regulering i retsplejeloven, finder man det dog nu hensigtsmæssigt at foreslå en bestemmelse, hvorefter dommeren ved retsmødets begyndelse skal give den sigtede lejlighed til en samtale med forsvareren inden afhøringen.

Under forudsætning af at beskikkelse allerede ved fremstilling i grundlovsforhør lovfæstes som obligatorisk, og at en forudgående kontakt mellem sigtede og forsvareren bliver det sædvanlige, finder udvalget det - under hensyn til de praktiske vanskeligheder, der kan være forbundet med en sådan ordning - upåkrævet at foreslå bestemmelser, hvorefter beskikkelse i almindelighed skal eller bør finde sted umiddelbart efter anholdelsen. Såfremt forsvarerbistand i a.nholdelsesperioden undtagelsesvis skulle være indiceret i enkelte konkrete sager, bl.a. hvor sigtelsen omfatter den alvorligste kriminalitet, vil beskikkelse kunne ske i medfør af retsplejelovens § 732.

Vedrørende de øvrige sager, hvor der ikke sker fremstilling i grundlovsforhør, har udvalget overvejet, under hvilke omstændigheder beskikkelse skal eller kan finde sted, og hvorledes disse omstændigheder kan beskrives i loven.

De beskikkelsesgrunde, som efter udvalgets opfattelse kunne komme på tale i en særlig bestemmelse om forsvarerbeskikkelse under efterforskningen, falder i tre hovedgrupper. For det første sagens særlige komplikationer, det være sig dens faktiske beskaffenhed (f.eks. ved visse former for bedrageri, underslæb, skyldnersvig, mandatsvig m.v. samt skattesager og toldsager - de såkaldte "regnskabssager"), eller sagens retlige karakter (f.eks. subsumptionstvivl ved spørgsmål om drab over for vold med døden til følge, eller tvivl om strafbarhed ved visse former for økonomisk kriminalitet og overtrædelse af miljø-lovgivningen). For det andet kan beskikkelsesgrunden knytte sig til sigtedes person, især i **form** af alder eller psykisk handicap. Endelig kan beskikkelsen i sjældnere tilfælde være indiceret, fordi et særligt modsætningsforhold er opstået mellem den sigtede og politiet.

Derimod er der næppe grund til at anvende kriterier som den

påsigtede kriminalitets grovhed eller den forventede sanktions indgribende karakter ved afgrænsningen af de mulige beskikkelsesgrunde. Hvor beskikkelse i disse sagstyper måtte være påkrævet under efterforskningen, vil det normalt dreje sig om arrestantsager, således at beskikkelsen allerede af denne grund vil ske i løbet af det første døgn efter anholdelsen.

Den nærmere afgrænsning af sådanne beskikkelsesgrunde vil volde betydelige vanskeligheder. Et praktisk behov for tidlig forsvarerbistand er efter udvalgets opfattelse kun blevet sandsynliggjort i et fåtal af sager og sagsgrupper; og en ændret beskikkelsespraksis bør såvidt muligt ikke strække sig væsentligt ud over dette særlige område. En lovbestemmelse, der blot angiver de ovennævnte beskikkelsesgrunde, vil derfor være for vidtgående. De anførte kriterier beskriver typer af sager, hvor beskikkelse kan være påkrævet; men det er ingenlunde således, at et behov for beskikkelse altid vil være til stede, når de rummeligt formulerede beskikkelsesgrunde foreligger. Sådanne bestemmelser vil derfor kun yde ringe vejledning for dem, der - ofte under tidspres og i en uafklaret efterforskningssituation - skal administrere dem. Og dertil kommer, at lovens formulering kunne vække en alt for hyppig forventning om beskikkelse hos den sigtede.

Såfremt særlige bestemmelser om tidlig beskikkelse skal indføjes i loven, bør formuleringen følgelig være såvel snæver (svarende til det praktiske behov) som præget af en høj grad af præcision, dersom en reel fordel skal opnås i forhold til den nuværende fakultative bestemmelse i retsplejeloven § 732.

Selv om visse generelle træk kan fremhæves (især sagens komplikationer), er de omstændigheder, der har været fremhævet som indicier for forsvarerbistand under efterforskningen, dog af en så uensartet og konkret varierende karakter, at det næppe vil være muligt at sammenfatte dem med den fornødne præcision.

Da udformning af særlige beskikkelsesgrunde i loven således næppe lader sig gøre på en rimeligt dækkende måde, er det udvalgets opfattelse, at det særlige behov for forsvarerbistand under efterforskningen i ikke-arrestantsager hellere bør søges imødekommet gennem en fremhævelse og styrkelse af de bestående regler i retsplejeloven § 732.

Udvalget har overvejet eventuelle ændringer i formuleringen

af retsplejeloven § 732, der som anført (s. 7 f.) så at sige ikke anvendes under efterforskningen, bortset fra beskikkelse ved fremstilling af sigtede i grundlovsforhør samt i undtagelsestilfælde af indviklet faktisk eller juridisk beskaffenhed.

En øget anvendelse af § 732 søges fremmet ved mindre ændringer i selve lovteksten. Udvalget foreslår tre ændringer, der i det væsentlige skal bidrage til at klargøre og uddybe bestemmelsen, som i sig selv er så bredt formuleret, at væsentlige realudvidelser ikke kommer på tale.

For det første bør opregningen af de momenter, der skal tages i betragtning ved afgørelsen af beskikkelsesspørgsmålet, udvides, således at ikke blot "sagens beskaffenhed" men også "sigtedes person" og "omstændighederne i øvrigt" udtrykkeligt anføres.

For det andet modificeres betingelsen om, at retten skal anse beskikkelse for "fornødent", til at dette blot skal findes "ønskeligt".

Endelig foreslås det (i udkastets stk. 2), at det udtrykkeligt anføres, at begæring om beskikkelse kan fremsættes såvel af sigtede som af politiet.

Retsplejeloven § 732 vil med de foreslåede ændringer være tilstrækkelig rummelig til at imødekomme behovet for forsvarerbeskikkelse under efterforskningen; dette gælder også de enkeltstående tilfælde, hvor beskikkelse kan være ønskelig så hurtigt som muligt efter en anholdelse, altså inden den senere fremstilling i grundlovsforhør.

Udvalget har overvejet, om der for at styrke den praktiske udnyttelse af § 732 - i lighed med ordningen i Sverige (s. 15) - burde etableres en pligt for politiet til at oplyse sigtede om hans mulighed for at begære en forsvarer beskikket,, En generel pligt for politiet til at give oplysning om beskikkelsesmuligheden i alle tilfælde, hvor sigtelse rejses, ville være for vidtgående og kunne vække en urimeligt hyppig forventning hos sigtede om, at beskikkelse faktisk vil finde sted. Også den svenske ordning undtager adskillige enkelttilfælde fra politiets oplysningspligt. Udvalget har derfor overvejet, om der kunne foretages en enkel og samtidig rimeligt dækkende udsondring af de tilfælde, hvor vejledning burde gives. Det har i denne sammenhæng været overvejet at undtage sager, der kan afgøres med et takstmæssigt bødeforelæg, fra vejlednings-

pligten. En anden mulighed kunne være at knytte ve jledningspligten til strafferammen for det påsigtede forhold, f.eks. således at vejledning skulle gives i alle sager, hvor straffen kan blive højere end bøde. Sådanne generelle kriterier vil imidlertid ikke være rimeligt dækkende i forhold til det praktiske behov for forsvarerbeskikkelse. Og politiets vejledning herom ville derfor ofte antage en vildledende karakter over for den sigtede.

På denne baggrund har udvalget ikke ment at kunne stille forslag om oplysningspligt for politiet.

Udvalget forudsætter, at der udarbejdes instruktoriske forskrifter om, hvornår politiet selv bør rejse spørgsmålet om beskikkelse og eventuelt fremsætte begæring herom. Sådanne forskrifter - der lader sig ændre og tilpasse i takt med de indvundne erfaringer - bør indeholde opregninger af og eksempler på de beskikkelsesgrunde, der er omtalt ovenfor. Det drejer sig i første række om særlige komplikationer i sagens faktiske eller retlige aspekter, samt om tilfælde, hvor sigtedes person gør beskikkelse ønskelig; det kan bero på sigtedes unge eller stærkt fremskredne alder, et psykisk handicap eller en fysisk defekt (f.eks. døvhed eller stumhed).

Det bør endvidere fremhæves, at politiet efter omstændighederne kan gøre beskikkelsesspørgsmålet til genstand for en forudgående drøftelse med sigtede.

Blandt udvalgets medlemmer er det den overvejende opfattelse, at under efterforskningen bør forsvarerbeskikkelse normalt være frivillig for den sigtede. I erkendelse af, at der dog i sjældne tilfælde - især hvor beskikkelsesgrunden beror på sigtedes person - kan være behov for beskikkelse også mod sigtedes eget ønske, er denne forudsætning ikke foreslået indføjet i selve lovteksten. Også politiet kan i særegne tilfælde have en selvstændig interesse i, at der beskikkes en forsvarer.

I stedet fremhæves det i bemærkningerne til forslaget, at den praktiske hovedregel bør være frivillig beskikkelse, oftest betinget af sigtedes udtrykkelige begæring herom.

Da tyngdepunktet i den udvidede beskikkelsespraksis vil ligge inden for sager med en langvarig og kompliceret efterforskning, ses

der ikke at være anledning til at fravige den sædvanlige fremgangs-
måde, hvorefter det er retten, der foretager beskikkelsen; spørgs-
målet vil formentlig kunne klares i et kort retsmøde, i hastende
tilfælde telefonisk. Det foreslås udtrykkeligt indføjet i bestem-
melsen, at det påhviler politiet at drage omsorg for, at spørgsmå-
let om beskikkelse indbringes for retten.

I sjældne tilfælde vil der kunne være behov for, at politiet
sætter sig direkte i forbindelse med en forsvarer. I sådanne akutte
situationer vil det normalt være uproblematisk at opnå en efterføl-
gende beskikkelse ved retten.

De foreslåede ændringer - herunder den obligatoriske beskik-
kelse ved fremstilling i grundlovsforhør - vil efter udvalgets skøn
næppe umiddelbart medføre nogen væsentlig forøgelse i anvendelsen
af beskikkede forsvarere. Den del af forslaget, hvorefter en for-
svarer ubetinget skal være til stede ved grundlovsforhøret, forud-
sætter advokaternes og advokatmyndighedernes medvirken til ordnin-
gens praktiske gennemførelse.

I overvejelserne af det centrale spørgsmål om beskikkelse af
forsvarer under efterforskning har udvalget drøftet nogle beslægtede
problemer. Det drejer sig om forsvarerbistand til domfældte
afsonere, samt til personer, der søger deres straffesag genoptaget
ved den særlige klageret.

Forsvarerbistand til indsatte kan især være indiceret ved
spørgsmål om valg af afsoningssted, overflyttelse til særlige in-
stitutioner, frigang og orlov, genindsættelse, ekstraordinær prøve-
løsladelse, ansøgning om benådning, samt i forbindelse med anven-
delse af disciplinærstraf.

Spørgsmålet er bl.a. omtalt i Folketingets ombudsmands beret-
ning 1973, s. 375, af Ingstrup, Advokatbladet 1971, s. 305 ff, samt
i betænkningen Kriminalforsorg - Socialforsorg (752/1975) bind I,
s. 27. Problemet falder uden for strafferetsplejeudvalgets kommis-
sorium. Da det tillige rejser en række særlige spørgsmål uden for-
bindelse med forsvarerbeskikkelse under efterforskning, har udval-
get ikke fundet det hensigtsmæssigt at inddrage spørgsmålet i nær-
værende sammenhæng.

Forsvarerbistand i forbindelse med en domfældts forsøg; på at
få sin sag genoptaget er nærmere beslægtet med spørgsmålet om be-

skikkelse under almindelig efterforskning.

Den særlige klageret er tilbageholdende med forsvarerbeskikkelse uden for den i retsplejeloven § 731, stk. 1, litra f, nævnte situation (mundtlig forhandling for retten). Udover ganske enkeltstående tilfælde af forsvarerbeskikkelse, førend mundtlig forhandling for retten er besluttet, gives der eksempler på, at beskikkelse efter § 732 er sket efterfølgende, hvor den for landsretten beskikkede forsvarer i en nævningesag har ydet en indsats i forbindelse med genoptagelsesbestræbelser, som rækker ud over, hvad der kunne sidestilles med en almindelig ankebestand.

Det bemærkes i øvrigt, at genoptagelsesbegæringer ofte udarbejdes af den advokat, der har været beskikket som forsvarer i den oprindelige straffesag. Undertiden honoreres dette arbejde gennem tilskud fra private fondsmidler.

Formelt vil en hyppigere forsvarerbeskikkelse i genoptagelses-sager være hjemlet ved § 732. Udvalget finder ikke tilstrækkelig anledning til at søge beskikkelsesgrundene i disse særlige situationer nærmere specificeret. Man er endvidere bekendt med, at klageretten vil overveje at anlægge en noget lempeligere beskikkelsespraksis end den hidtidige. Klageretten lægger herved vægt på, at spørgsmålet om beskikkelse afgøres efter en konkret vurdering i hver enkelt tilfælde; sagerne er så vidt forskellige og fremkommer på et så varierende grundlag, at beskikkelsen ikke med rimelighed kan automatiseres. Blandt de momenter, der bør indgå i skønnet over, hvorvidt beskikkelse findes ønskelig, nævnes dog sagens faktiske komplikation eller den pådømte kriminalitets betydelige grovhed, i begge tilfælde kombineret med, at klageretten i øvrigt finder en nærmere prøvelse indiceret. Det skal ikke være nogen betingelse, at der fremsættes begæring fra den genoptagessøgendes side om at få forsvarer beskikket, men det vil sikkert i praksis være det hyppigste, at sådan begæring foreligger i de tilfælde, hvor forsvarerbeskikkelse før beslutning om retsmøde med føje kan komme på tale.

I forbindelse med ændringsforslagene til retsplejeloven § 731, stk. 1, litra a, og § 732, har udvalget overvejet, om der burde foretages en almindelig gennemgang og a jour-føring af § 731. Blandt de punkter, der melder sig i en sådan gennemgang af bestemmelsen, er spørgsmålet, om sonderingen mellem statsadvokatsager og politi-

sager (litra d og e) bør afløses af et almindeligt strafferamme-kriterium (jfr. betænkning nr. 728/1974, s. 24 f) og om en vis samordning med beskikkelsesreglerne i retsplejeloven § 925, stk. 2 og 3, bør etableres; i litra g er udtrykket "beedigede forklaring¹¹ forældet.

Udvalget vil imidlertid afstå fra at tage disse spørgsmål - som i deres helhed rækker langt ud over problemet om beskikkelse af forsvarer under efterforskningen - op i nærværende sammenhæng.

UDVALGETS LOVUDKAST§ 1.

I lov om rettens pleje, jfr. lovekøntdgørelse nr. ..., foretages følgende ændringer:

1. § 731, stk. 1, litra a), affattes således:

"a) når sigtede fremstilles for retten med henblik på varetægt eller opretholdelse af anholdelse,"

2. § 732 affattes således:

"§ 732. I andre tilfælde end de i § 731 nævnte kan der, såvel før som efter at tiltale er rejst, beskikkes sigtede offentlig forsvare, når retten efter sagens beskaffenhed, sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt anser det for ønskeligt, og sigtede ikke selv har skaffet sig bistand af en forsvare.

Stk. 2. Begæring om beskikkelse af en offentlig forsvare kan fremsættes såvel af sigtede som af politiet. Politiet drager omsorg for, at spørgsmålet indbringes for retten.

Stk. 3. Beslutninger, hvorefter forsvare skal beskikkes, kan ikke påklages for højere ret. Imod beslutninger, hvorved beskikkelse af forsvare nægtes, kan kære til højere ret finde sted."

3. § 764, stk. 3 (jfr. justitsministeriets lovforslag af 3. marts 1977), affattes således:

"Stk. 3. I det retsmøde, der afholdes til afgørelse af spørgsmålet om varetægt, skal sigtede have adgang til bistand af en forsvare. Er den sigtede til stede i retsmødet, skal der gives ham lejlighed til en samtale med forsvare inden afhøringen."

§ 2.

Denne lov træder i kraft den ...

BEMÆRKNINGER TIL LOVUDKASTET

Til § 731, stk. 1, litra a): Der henvises til bemærkningerne oven for s. 17 f.

Forslaget er i overensstemmelse med en udbredt praksis, hvorefter forsvarerbeskikkelse finder sted allerede ved sigtedes fremstilling i grundlovsforhør og ikke først - som det foreskrives i den nugældende bestemmelse - ved beslutning om varetægt.

Til § 732, stk. 1: Der henvises til bemærkningerne oven for s. 19 f.

Ud over rent sproglige tilpasninger er der foretaget to ændringer i forhold til den nugældende udformning af bestemmelsen.

Dels er det med tilføjelsen af ordene "sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt" tilkendegivet, at vurderingen af beskikkelsesspørgsmålet kan bero på andre og flere momenter end selve sagens beskaffenhed.

Dels er hovedbetingelsen - at beskikkelse skal anses for fornødent - lempet således, at udtrykket "ønskeligt" træder i stedet for "fornødent".

Til § 732, stk. 2: Bestemmelsens første punktum tilsigter at lovfæste sigtedes ret til at begære en forsvarer beskikket - også under efterforskningen. Samtidig fremhæves det, at også politiet kan begære, at forsvarerbeskikkelse finder sted på et tidligt stadium af sagen. Det er tanken, at bestemmelsen skal udbygges med instruksoriske forskrifter om, hvornår politiet bør søge forsvarer beskikket. Imod sigtedes ønske bør forsvarerbeskikkelse under efterforskningen kun undtagelsesvis finde sted.

I bestemmelsens andet punktum fastslås, at pligten til at forelægge beskikkelsesspørgsmålet for retten påhviler politiet, også hvor det alene sker efter sigtedes begæring.

Til § 752, stk. 3: Denne bestemmelse svarer i det hele til den nu-gældende § 732, stk. 2.

Omkostninger: En gennemførelse af de foreslåede lovændringer kan efter deres intention medføre en vis forøgelse af udgifterne til beskikkede forsvarere. Ganske vist vil forsvarerudgifterne normalt komme til at påhvile den sigtede selv, såfremt han findes skyldig (jfr. retsplejeloven § 1008); men ofte vil han være ude af stand til at betale denne udgift, som dermed påføres det offentlige.

Ved udgiftsovervejelserne er det for så vidt uden betydning, om der vil opstå behov for en udvidelse af antallet af beneficerede advokater, eller om de øgede opgaver under efterforskningen kan bestrides af den nuværende kreds, der består af ca. 600 advokater. Det ligger imidlertid i forslagetets karakter, at der intet nøjere kan siges om de forventelige omkostninger, som helt afhænger af, hvorledes praksis vil udvikle sig. Udvalget skønner dog, at udgiftsforøgelsen - i hvert fald i den første tid - vil være meget beskedent og ubetydelig i forhold til den samlede salærsum til forsvarere.

Til § 764, stk. 3: Der henvises til bemærkningerne oven for s. 17.

Justitsministeriet
Lovafdelingen
Slotsholmsgade 10, 2.
1216 København K - Tlf. 120906

København, den 23. oktober 1975.

I betænkningen om efterforskning i straffesager m.v. foreslås en væsentlig styrkelse af forsvarerens stilling under efterforskningen. De foreslåede regler vil under den eksisterende retstilstand i det væsentlige kun være af betydning i arrestantsager, og udvalget mener derfor, at spørgsmålet om beskikkelse i videre omfang af forsvarere på efterforskningsstadiet bør tages op til overvejelse.

Advokatrådet har behandlet spørgsmålet i skrivelse af 8. oktober 1975, der vedlægges i fotokopi. Rådet går bl.a. ind for, at der gennemføres en ordning, som muliggør forsvarsbeskikkelse umiddelbart efter, at sigtede er anholdt.

Under henvisning hertil samt til drøftelserne på mødet i justitsministeriet den 13. oktober 1975 skal man anmode udvalget om at overveje dette spørgsmål, og eventuelt fremkomme med forslag til en ændring af de gældende regler om forsvarsbeskikkelse.

(sign.) Orla Møller (sign.) Knud Arildsen

Strafferetsplejeudvalget.

